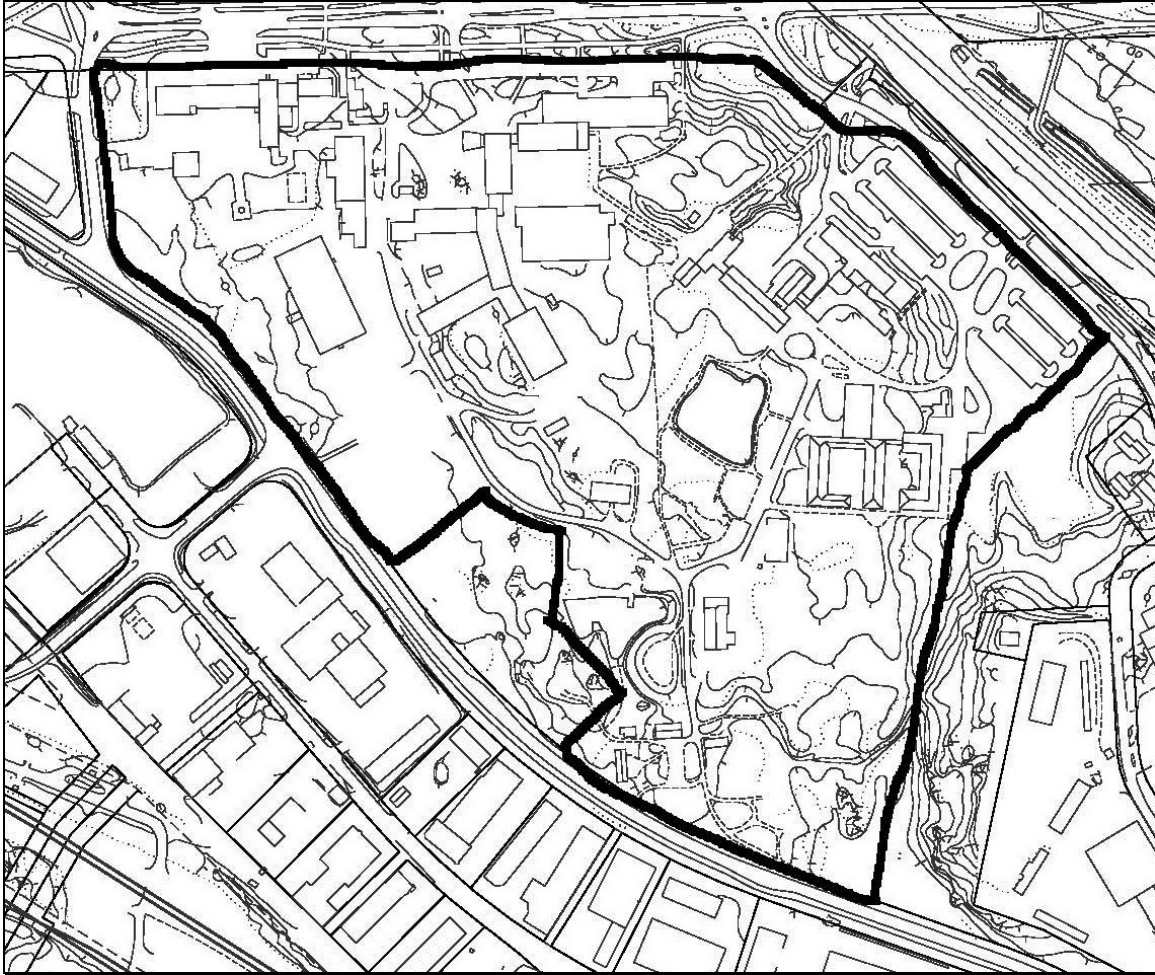

KLEMETTILÄN LAITOSALUE - VAASAN KAUPUNKI - TONTTI 4:30:7

RAKENNUSINVENTOINTI

POHJANMAAN PELASTUSLAITOS, POHJANMAAN HÄTÄKESKUS, VAASAN AMMATTIOPISTO, PÄÄTERVEYSKESKUS, TAMMIKARTANO, KLEMETTILÄN PÄIVÄKOTI, ENT. VAIVAISTALON ALUE, KUPLAHALLI JA URHEILUHALLI (Kartta: Kaupunkisuunnitteluvirasto)

MAALISKUU - HUHTIKUU 2009

SUSANNE ÖST

SISÄLLYSLUETTELO

1 INVENTOINTIALUE	3
2. ENTINEN FATIKOOLI	12
3. VAASAN AMMATTIOPISTO	19
4. VAASAN KAUPUNGINSAIRAALA	22
5. URHEILUHALLI	24
6. PELASTUSLAITOS	25
7. TAMMIKARTANO	28
8. PÄÄTERVEYSASEMA	29
9. KLEMETTILÄN PÄIVÄKOTI	30
10. MUUT RAKENNUKSET	31
11. LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	32
Lehtiartikkelit ja kirjallisuus	32
Muut lähteet	33

kansallisrunoilija Runebergin kanssa. Runeberg vuorollaan myi tilat kruununvouti Hans Henrik Krooksille. (Från Clemetsöhem, s. 12)

Tilan siirtyessä Carl Carlssonin ja hänen vaimonsa Margareta Gabrielsson Åifwobäckin omistukseen vuonna 1777, se käsitti kartanomaisen, kaksikerroksisen päärakennuksen suurine maa-alueineen. Päärakennus oli hienosti sisustettu ja seinillä oli tapetteja ja puutarhassa oli alueen ensimmäisiä hedelmäpuita (*Släkten Clemetsöhem 1722 – 1860*). Nämä asukkaat ottivat nimekseen Clemetsöhemin, Carl Carlsson Clemetsöhem palveli vaasalaisporvalaisten laivanrakentajana (Från Clemetsöhem, s. 29). Myynnissä siirtyivät myös tilan seitsemän torppaa heidän omistukseensa. Klemetilän tilalla oli yhteensä 58 henkilöä. (Från Clemetsöhem, s. 14)

Alue on uuden Vaasan vanhimpia historiallisia paikkoja. 1600-luvun lopussa ja 1700-luvulla Klemetilällä oli monella tavalla keskeinen merkitys Mustasaaren pitäjässä. Klemetilän kylä on ollut Naantalin luostarin maata, Klemetilän kartanolla on myös pidetty kärkejä. Vaasan palon jälkeen päätettiin rakentaa uusi kaupunki Klemetilän kylän alueelle ja Klemetilän maat lunastettiin uutta kaupunkia varten. Clemetsöhemin päärakennus, Clemetsögård, sisustettiin myöhemmin vaivaistaloksi.

Vuonna 1855 tehty kartta Klemetilän kylän omistamista maista. A.F. Berger, yksityiskohta. Nämä maat lunastettiin Vaasan kaupungille silloin kuin uusi kaupunki perustettiin. Vaasan maakunta-arkisto.

Clemetsöhemin päärakennuksien ohella täällä on mm ollut asutusta n.k. ”Boijes-backenilla”. Tämän alueen eli Kalvhagenin, Henrik Gabrielsson Klemetsö oli luovuttanut tyttärelleen hänen avioituessa Carl Boijn kanssa vuonna 1844, tästä syntyi nimi Boijesbacken (Hietämäki, s. 18).

B. Hietamäen kirjassa puhutaan myös Aution tuvasta sekä Hellevaaran mökistä, (Hietämäki, s.5).

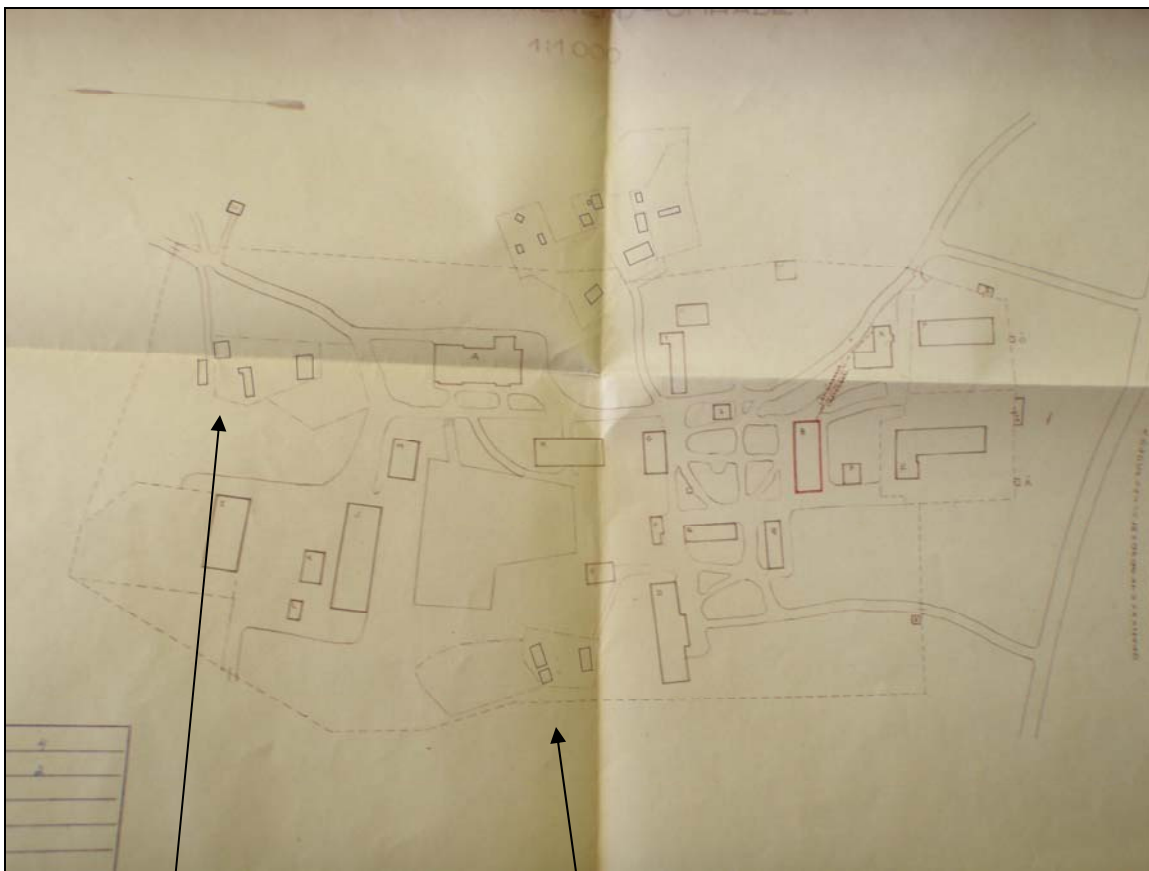

Tämä rakennus on sijainnut kyseisellä alueella. Kuva on otettu vuonna 1949 ja se esittää Knoblockin tai Aution tupaa. Valokuvaaja I. Serenius. Pohjanmaan museon kuva-arkisto.

Yllä oleva kuva esittää kuvatekstin mukaan Knoblockin taloa. Emil August Knoblock oli alun perin Torneosta kotoisin, syntynyt vuonna 1874 ja avioitui Clemetsöhemin sukuun. Emil Knoblock vaimoineen asuivat kirkkoväärti Henrik Gabrielssonin syytinkituvassa Klemetilässä. Kyseinen talo kutsutaan myös Aution tuvaksi. (Från Clemetsöhem, s.72)

Alueelle nimensä antanut Tammikaivo on nykyään kokonaan poissa. Tammikaivosta on olemassa I. Sereniuksen ottama valokuva, katso alla (Pohjanmaan museon kuva-arkisto).

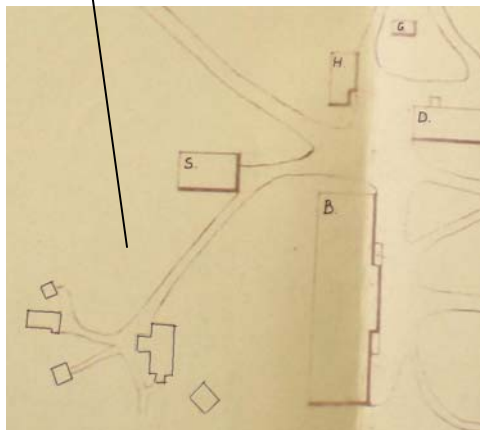

Yllä oleva asemapiirros esittää kunnalliskodin aluetta vuonna 1937. Kunnalliskotiin kuuluvat rakennukset ovat kirjaimilla merkityt. Suurin osa näistä rakennuksista on nykyään poissa. Poissa olevat rakennukset näkyvät alla. Alueen maastosta löytyy runsaasti entisten rakennusten kivijalkoja. Vasemmalla olevassa piirustuksessa näkyy nk. ”Hellevaaran” mökin sijainti (katso Hietamäki, s.75). (Piirustus, *Vaasan kaupungin rakennus-valvonta*)

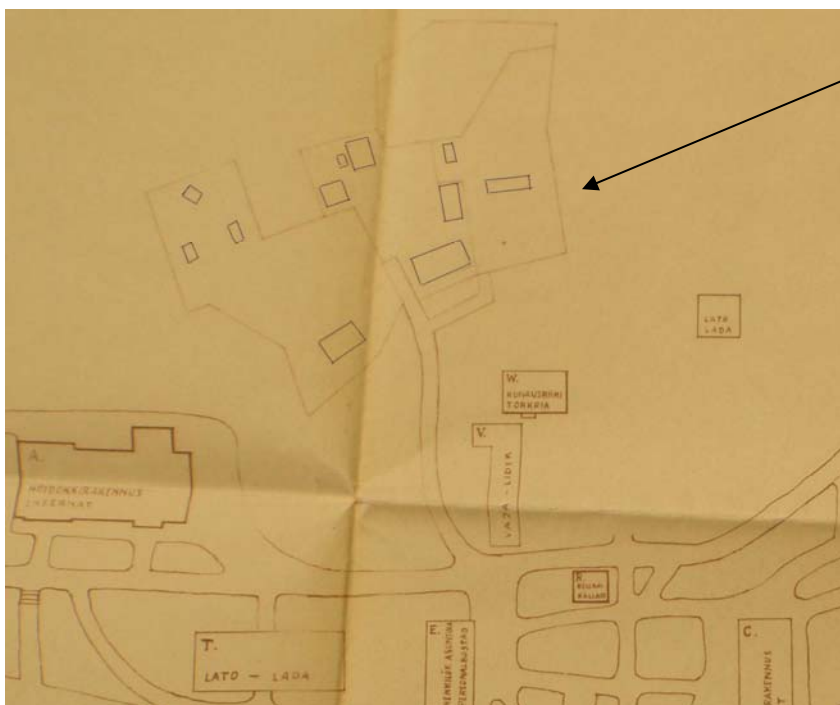

B:llä merkitty rakennus myytiin purettavaksi vuonna 1966 ja se purettiin v. 1973 Sairas-

kodin-kadun tieltä. Hirsistä syntyi kahdeksan huvilaa. (Hietamäki, s. 68)

Alla olevasta asemapiirroksen yksityiskohdasta voimme nähdä Boijesbackeniksi kutsuttu alue rakennuksineen. Rakennusten ääriviivat ovat kuvassa vähän vahvistetut (katso alla).

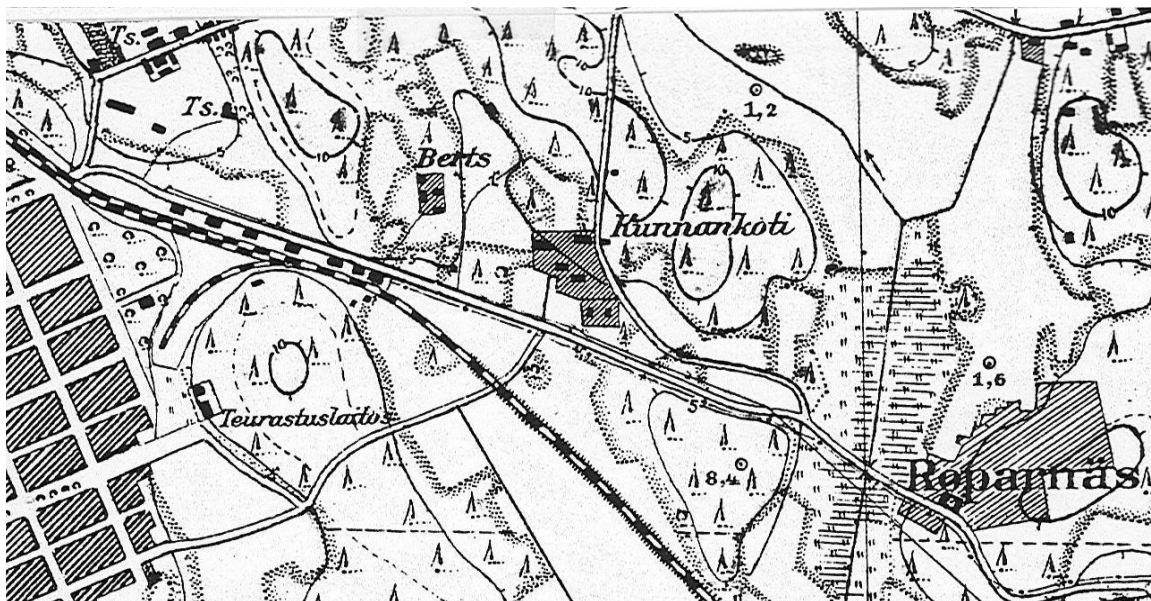

*Boijesbacken.
Ote I. Sereniuksen
asemapiirroksista
vuodelta 1937, Vaasan
kaupungin rakennus-
valvonta.*

Nämä entisten rakennusten pohjat, kaivot ja muut kivimuodostelmat, niin kuin kiviaitat ja muut ihmisten toiminnasta ja asutuksesta näkyvät jäljet tulisi kartoittaa tarkasti ja säilyttää. Boijesbackenilta löytyy eniten näitä entisiä kivijalkoja ja aitoja. Clemetsöhemmin sukuseuran oma lehti Clemetsöbladert kertoo mm sudenkuopasta, lähteestä, sekä pyykinpesua varten kivistä kootusta tulisijasta, katso kuva alla. Vanhat omenapuut kertovat myös entisestä asutuksesta.

Myös alueen lounaisesta kulmasta löytyvät rakennuksien perustuksia ja entisiä viljelmiä kehystäviä kiviaitoja. Sairaskodintien viereltä löytyy isomman rakennuksen perustuksia ja holvattu kellari. Nämä voisivat olla Bertsin tilan rakennuksia, katso kartta alla.

Kartta XXXV.12. Maanmittaushallituksen topograafinen osasto, mitattu 1919-21, Helsinki 1945, 1:20 000. Kartassa näkyy Bertsin talon sekä Kunnankodin alue.

Holvattu kellari.

Lähellä kellaria löytyy myös entinen avoin kaivo joka tulisi peittää.

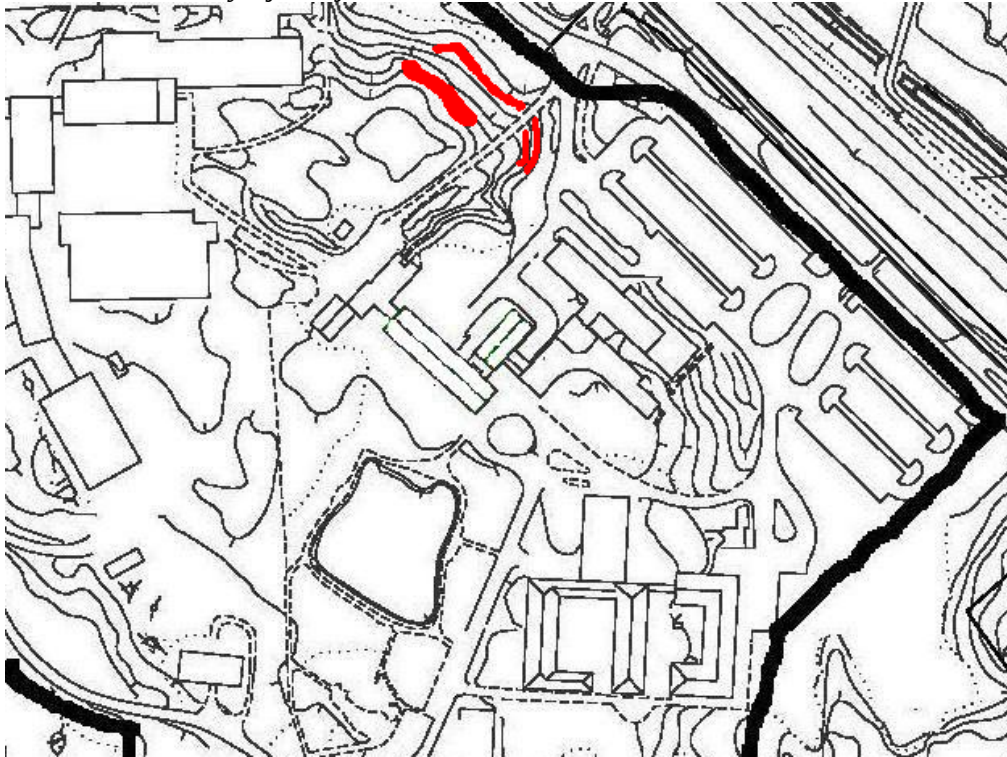

Ammattioppilaitoksen ja terveyskeskuksen vieressä sijaitsevalla mäellä, lähellä entistä tammikaivoa, on inventoinnin yhteydessä löytynyt mielenkiintoisia kivimuodostelmia sekä kiviaita. Paikalla kävivät Göran Ekström, Pohjanmaan museon arkeologi Pentti Rislä ja tutkija Susanne Öst, sekä rakennustutkija Anne Majaneva-Virkola ja maakuntamuseo-tutkija Kaj Höglund. Löytöjen muoto viittaa juoksuhautaan tai jonkunlaiseen ampuma-esteeseen. Löytö pitäisi kunnolla tutkia, kartoittaa ja säilyttää. Löydön sijainti näkyy alla olevasta kartasta punaisella merkittynä.

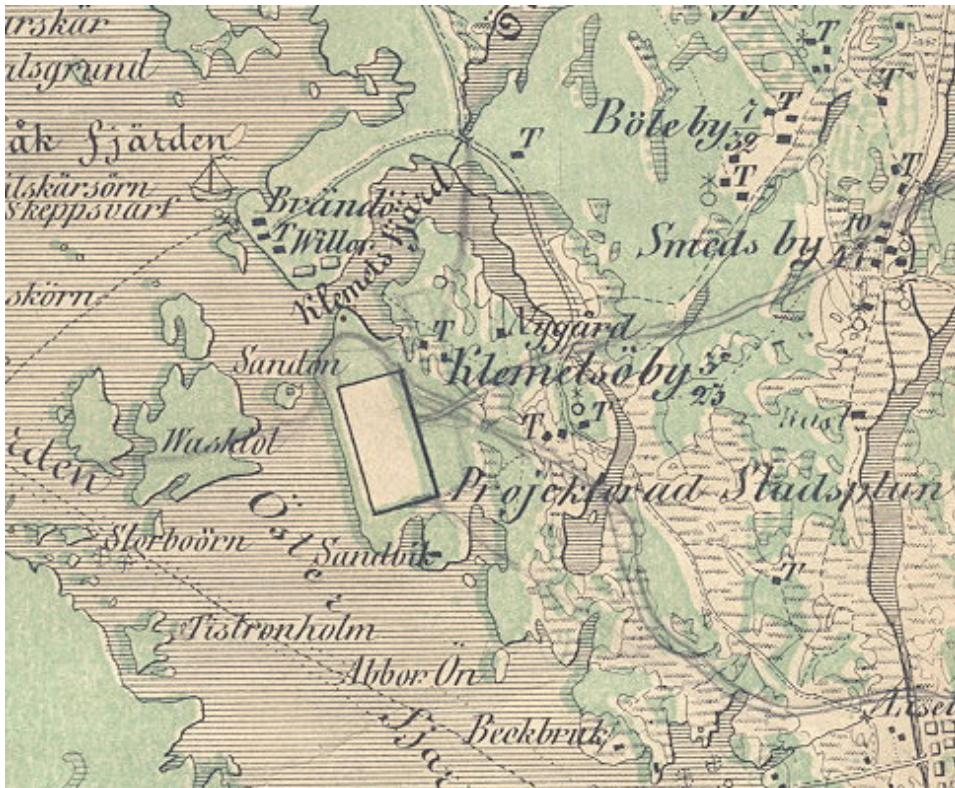
Valokuvia mäeltä tehdystä löydöstä.

Kartalta näkee löytöjen sijainnin.

Asko Halmen ja Juhani Hallasmaan kirjassa *Kunnallisarkkitehtuuria, Vaasa 1965 – 1985 Vasa kommunalarkitektur*, Vasa 1986, kerrotaan tästä kaupungin tontista että tänne sijoitettiin erityyppisiä rakennuksia kuten ammattikoulu, sairaskoti ja paloasema, joille oli hankala keksiä parempaakaan paikkaa. Useimmat rakennukset suunnitteli arkkitehtitoimisto Olli ja Eija Saijonmaa.

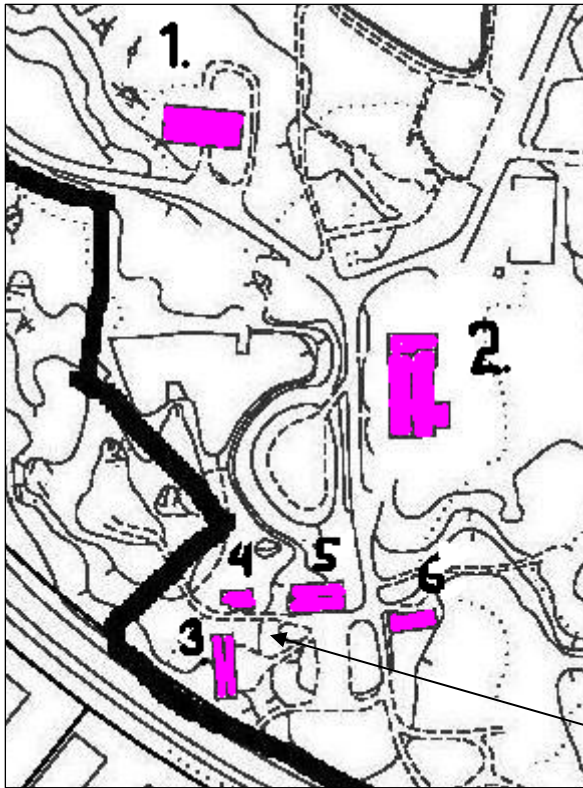
Kartta.
Kalmberg
1856.
Pohjanmaan
maan-
mittaus-
konttori.
Kartassa
nähdään
kaupungille
suunniteltu
paikka.

Alueen
muutokset
ovat
liittyneet

vaivaistalon kehitykseen, ent. kartanon muuttaminen vaivaistaloksi sekä uusien rakennuksien siirto alueelle. Viisikymmentäluvulla tontille on perustettu Vaasan ammattiopisto, Vaasan kaupunginsairaala ja Urheiluhalli, 1960-luvulla alueelle on tuotu Palolaitos ja uusi vanhainkoti. Uusimpia rakennuksia ovat kuplahalli, pääterveyskeskus ja Klemetilän päiväkot. Alueelta on purettu vanhoja kunnalliskodin rakennuksia, kuten esim. navetta ja suurin osa rakennuksista vuoden 1937 kartalta (katso yllä). On helpompi laskea säilyneitä kuin purettuja rakennuksia. Sairaskodinkatu rakennettiin 1970-luvulla, ja sen tieltä purettiin myös joitakin kunnallistalon rakennuksista (Hietämäki s. 68). Tammikaivontie tehtiin 1980-luvulla.

Rakennusten arvottaminen on tehty yhteistyössä museon rakennustutkijan Anne Majaneva-Virkolan ja maakunta-museotutkijan Kaj Höglundin kanssa.

2. ENTINEN FATIKOOLI

Klemetilän vaivaiskodin säilyneet rakennukset:

Entinen sikala (1), v. 1933, suunnitellut Einar Flinckenberg, toimii kaupungin varastotilana.

C-talo (2), v. 1925, suunnitellut Carl Schoultz, tiilinen, ent. päärakennus, rakennus on vielä käytössä.

Renkitupa (3), entinen kasakkatalli 1820-luvulta, siirretty paikalle 1800-luvun lopulla, Eero Nelimarkan synnyinkoti.

Luhtiaitta (4), 1700-luvun rakennus joka on siirretty kunnalliskodin alueelle.

Hiirelä (5) tai vellikellorakennus, alkuperäisellä paikalla, talossa asuu vuokralaisia.

Ulkorakennus (6), entinen kasakkatalli joka on siirretty tänne 1800-lvun lopulla. Pihapiirissä on myös vanha kellari luhtiaitan edessä.

Vaivaistalon alueen historiasta kertovia lähteitä ovat mm: Bertta Hietämäki, *Vaivaistalosta Tammikartanoon, Från fattiggården till Dammbrunnsgården, Poimintoja matkan varrelta vuosina 1886 – 2004*, joka on kattava vaivaistalon ja alueen historiikki. B. Hietämäki tarkastelee alueen ja vaivaistalon historiaa ja kehitystä myös sisältäpäin, entisenä pitkä-aikaisena työntekijänä (1964-1986). Vaasan historian neljännessä osassa Pekka Hirvonen kertoo luvussa *Kasvavan kaupungin kasvavat haasteet* myös Klemetsön köyhäintalon synnystä (*Vaasan historia IV*, s.432 -436). Entisen kunnalliskodin toimintaan voi tutustua yksityiskohtaisesti Vaasan kaupungin keskusarkistossa säilytettävästä kunnalliskodin aineistosta.

Pohjanmaan museo on inventoinut entisen kunnalliskodin rakennuksia vuonna 1995. Entisen Kunnallissairaalan ja Klemetilän Vapaakodin rakennukset löytyvät myös *Vaasan kaupungin rakennusperinneselvityksestä* vuodelta 1986, jossa ne ovat merkitty miljööarvoltaan, historiallisesti sekä rakennushistoriallisesti merkittäviksi kohteiksi. Voimme tässä yhteydessä lyhyesti kerrata vaivaiskodin historiaa.

Uudessa Vaasassa syntyi kasvava tarve perustaa kaupunkiin köyhäinlaitos. Kaavailtiin uutta köyhäintaloa, jossa yhdistyisi köyhäintalo ja työlaitos. Maatilakunnalliskotien tavoitteena oli tulla itsensä kannattaviksi sekä ehkäistä köyhyyden syinä pidetty laiskuutta ja kevytmielisyyttä. Sijoituspaikaksi esitettiin lähellä sijaitsevaa Klemetsön kylää, kaupungilla oli täällä runsaasti maata ja käyttämättömiä rakennuksia. (Hirvonen, s. 433)

Vuonna 1886 Klemetilän kartanon rakennukset muutettiin köyhäintaloksi. Silloin keskellä pihaa oli vielä Clemetsöhemin päärakennus, tämä kaksikerroksinen kartano kunnostettiin niin että siihen pystyttiin ottamaan 22 nais- ja 6 miesvaivaista. Kartano purettiin luultavasti vuonna 1893 (Hietämäki, s. 42).

Kuva Pohjanmaan museo. Klemetilän vaivaistalo perustamisaikoina.

Klemetilän vaivaistalon muita rakennuksia olivat perustamisaikoina:

- 1700-luvulta oleva talousrakennus ja naisten työtupa
- entinen kasakkatallirakennus joka siirrettiin tänne ja joka sisälsi pesutuvan sekä seitsemän huonetta mielisairaille
- toinen entinen, tänne siirretty kasakkatallirakennus, joka sisälsi puuvaraston ja käymälän
- sikala
- kaksi ulkorakennusta
- kellarirakennus
- 116 syltä pitkä ja 6 kyynärää korkea aita

Vaivaistalo toimi kauan maatilana. Tarkoitus oli että maatila tuottaisi tarvittavat elintarvikkeet vaivaistalon asukkaille. Alueella oli lehmiä, sikoja ja hevosia. Kaikki potilaat eivät voineet osallistua maatalan töihin eikä vaivaistalon maatalous ollut toivottavalla tavalla kannattavaa. Voimme lukea vaivaistalon vuosikertomuksista että työ joissakin tapauksissa jopa pahensi potilaitten terveydentilaa. (Vaasan kaupungin keskusarkisto, *Kunnalliskodin vuosikertomukset*)

Lääkäri O. Leineberg on vuonna 1950 kirjoittanut Vaasan kunnalliskodin historiasta, nykyajasta ja tulevaisuudesta. Hän kertoo miten kunnalliskodissa säilytetään mielenterveydellisesti pirteiden ja ruumiillisesti hyväkuntoisten vanhusten ohella; vanhuudenheikkoja, kroonisesti sairaita, esim. tuberkuloosia sairastavia, reumaatikkoja, syöpäsairaita, mielisairaita, hitaita, sokeita sekä kuuromykkiä – myös psykopaatteja, alkoholisoituneita sekä aikoinaan myös irtolaisia. Kunnalliskoti herätti monessa

vaasalaisessa kauhun tunnetta. (O. Leineberg, *Om Vasa kommunalhem: Forntid, nutid och framtid*. Moniste 11.1.1950, Vaasan keskusarkisto, Vasaensis) Kirjan alussa kerrotaan miten kaupunginvaltuusto esitti lausunnon vaivaistalon perustamisesta vuonna 1886 kaupungin Klemetsössä omistamaan kiinteistöön, Clemetsögårdiin. Rakennus oli tehty luultavasti jo 1690-luvulla.

Mielenkiintoisia yksityiskohtia kunnalliskodin historiasta voimme saada tarkastelemalla vuosikertomuksia. Vuoden 1887 vuosikertomuksessa sanotaan että vaivaistalon alue pitäisi aidata neljän kyynärän korkuisella aidalla karkaamisyrityksien estämiseksi ja sitä paitsi aita antaisi heikkojärkisille paremmat mahdollisuudet ulkoiluun. Vuonna 1905 tehtiin aita miesten- ja naisten mielisairasosastojen välille. Vuonna 1911 köyhäintaloon vedettiin sähkö ja vuonna 1921 vesijohto. Vuonna 1917 kunnalliskotia alettiin kutsua vapaakodiksi. (Kunnalliskodin vuosikertomukset ja O. Leineberg, *Om Vasa kommunalhem: Forntid, nutid och framtid*. Moniste 11.1.1950, Vaasan keskusarkisto, Vasaensis)

Alla olevasta asemapiirroksesta voimme nähdä miten suuri määrä rakennuksia kunnalliskodin alueella oli vuonna 1937 (A-Ö). Vuonna 1937 rakennettiin myös uusi sauna- ja pesutuparakennus. Rakennus muurattiin samana vuonna puretusta A.W. Stenforsin suunnittelema palokunnan ”letkutornin” tiilistä. (Hietamäki, s.51)

Vuonna 1937 jäljellä olevat vaivaistalon rakennukset, I. Serenius, 1937, Vaasan rakennusvalvonta.

Asemakatu ja A.W. Stenforsin suunnittelema palokunnan letkutorni. Kuva: Pohjanmaan museo.

Vuonna 1950 alettiin suunnitella laitoksen uusimista. Arkkitehti Olli Saijonmaa sai tehtäväkseen suunnitella Vaasan kaupungin sairas- ja vanhainkotiä. Sairaskoti valmistui vuonna 1959.

Bertta Hietämäki kertoo miten vanhat vapaakodin rakennukset purettiin sitä mukaa kuin ne tyhjenivät. Saunarakennus tuli tarpeettomaksi, Naistentalo B myytiin purettavaksi 1966 ja miesten C-osasto 1967. Rakennukset oli purettava Sairaskodinkadun tieltä. B-rakennuksen purkaminen tapahtui vasta vuonna 1973. Vähän myöhemmin purettiin puimala ja kuivausräikkö. Alueella sijainnut tiilinen navetta purettiin vuonna 1986. (Hietämäki, s. 68)

Vuonna 1924 kaupungin-valtuusto päätti rakentaa kunnalliskodin uuden talous- ja asuin-rakennuksen. Rakennus valmistui 1925 ja sen suunnitteli arkkitehti Carl Schoultz.

Pohjanmaan museon vuonna 1995 tehdyssä inventoinnissa selviävät entisen kunnalliskodin säilyneet rakennukset. Ne ovat

1. C-talo, v.1925 tehty tiilinen uusi päärakennus, johon perustettiin myös sairasosasto, rakennuksen suunnitteli Carl Schoultz.
2. Hiirelä, 1700-luvulta peräisin oleva rakennus oli alun perin talousrakennus ja työtupa naisille. Vuodesta 1925 eteenpäin talo on toiminut henkilökunnan asuntolana, rakennusta kutsutaan myös vellikellorakennukseksi.
3. Renkitupa, siirrettiin paikalleen 1886 vaivaiskotia varten. Se oli vanha kasakkatalli 1820-luvulta.
4. Luhtiaitta: aitta on peräisin 1700-luvulta ja siirrettiin nykyiselle paikalleen 1892-1904 välillä. Se toimi vilja-aittana.
5. Ulkorakennus: Rakennettiin vuosisadan vaihteessa.
6. Sikala. Rakennettiin vuonna 1933 ja on ollut oletettavasti käytössä aina vuoteen 1963, jolloin maatalous lopetettiin. Sikalan on suunnitellut Einar Flinckenberg.
7. Kellari.

8. Ruumishuone. Siirrettiin takaisin Vanhaan Vaasaan vuonna 1952. Tämä rakennus oli ennen Vanhan Vaasan tullitupa joka siirrettiin kunnalliskodin alueelle ruumishuoneeksi. Tullihuone on C.L. Engelin suunnittelema. Alueen viereltä kulkeva Sairaskodinkatu on tehty noin vuonna 1970 ja Tammikaivontie noin kymmenen vuotta jälkeempään. (Pohjanmaan museon inventointi vuonna 1995)

Sikalarakennuksen on suunnitellut arkkitehti *Einar Flinckenberg*. Flinckenberg toimi Vaasan kaupunginarkkitehtina vuodesta 1932, hän kuitenkin kuoli jo seuraavana vuonna ja kunnalliskodin sikala jäi hänen ainoaksi vaasalaisrakennukseksi, hän osallistui myös Vaasan kirjaston suunnitteluun. Arkkitehti Einar Flinckenberg toimi vuosina 1909-10 Yleisten rakennusten ylihallituksessa ja Helsingin kaupungin rakennuskonttorin arkkitehtina vuosina 1910-1920. Flinckenbergillä oli arkkitehtitoimisto yhdessä arkkitehti Karl Hård af Segerstadin kanssa, ja he suunnittelivat yhdessä mm Hakaniemen kauppahallin, Kajsaniemen kansankoulun sekä useampia huviloita Kulosaassa, mm. Vanha Kelkkämäki 1:n jossa Flinckenberg myös itse asui. Hakaniemen kauppahalli on ehkä hänen merkittävin suunnittelutyönsä ja se valmistui vuonna 1913. Toinen huomionarvoinen rakennus on helsinkiläinen kulmakerrostalo ”Pikku Naantali” (Unioninkatu 45). Rakennuksen lempinimi Pikku Naantali tulee siitä että se rakentamisajankohtana oli niin suuri että siihen mahtui yhtä paljon ihmisiä kuin silloisessa Naantalissa kaupungissa asui. (*Uppslagsverket Finland 2, Fim – Kep*, Ekenäs 2004)

Einar Flinckenbergin suunnittelema sikala-rakennus tänään.

Flinckenberg on myös suunnitellut Mäntsälän Seurojen talon, joka alun perin oli tarkoitettu suojelus-

kuntataloksi. (http://www.mantsalaseura.fi/Kotiseutupolut_net.pdf)

Jäljellä olevien kunnalliskodin rakennuksien käytöstä on muutaman kerran keskusteltu. Inventointialuetta käsittelevässä luvussa (katso yllä) todettiin alueen liittyvän läheisesti Clemetsöhemin sukuun. Clemetsöhemin sukuseura esitti vuonna 1964 Vaasan kaupungille kunnalliskodin jäljellä olevien rakennuksien rauhoittamista. Vuonna 2001 Pohjanmaan museon maakuntamuseotutkija Kaj Höglund teki taiteilija Sinikka Kosken pyynnöstä neuvontakäynnin Vanhainkodin alueella, hän totesi että entinen kasakkatalli, taiteilija Eero Nelimarkan synnyinkoti, on kulttuurihistoriallisesti arvokas ja pitäisi kunnostaa (rakennus oli vuonna 2001 kunnostamisen tarpeessa). Vuoden 2003 Pohjalaisessa (24.11.2003) Bertta Hietämäki kirjoittaa artikkelissaan ”Vaasan kulttuuriperinnettä fatikoolikin” mm taiteilija Sinikka Koskesta, joka oli muuttanut

fatikoolin alueelle ja oli huolissaan Klemetsöhemmin pihapiirin rakennuksista. Taiteilija Koski oli korjannut pahimmin lahonneita ikkunanpieliä ja ovia ja hän oli myös saanut Vaasan kaupungin suorittamaan välttämättömiä korjauksia.

Vuonna 2005 tehtiin Fatikoolin käyttömahdollisuuksien kartoitus ja silloin todettiin että rakennuksia voitaisiin käyttää asumiseen ja näyttelytoimintaan (*Fatikoolin käyttömahdollisuuksien kartoitus*, Työryhmän raportti 18.11.2005). Vuonna 2008 asia on taas esillä ja tehdään aloite: ”Fatikoolin”, Klemetsön museoalueen, saneeramista ja käyttösuunnitelman laatimisesta museoalueelle. Aloitteen teki Aino Siltanen. Tämäkään aloite ei ole tuonut mukanaan suurempia muutoksia (Vaasan kaupunki/Kaupunginhallitus, Saap. 29/1/2008, Ryhmä 465.933/ KD 68/2008).

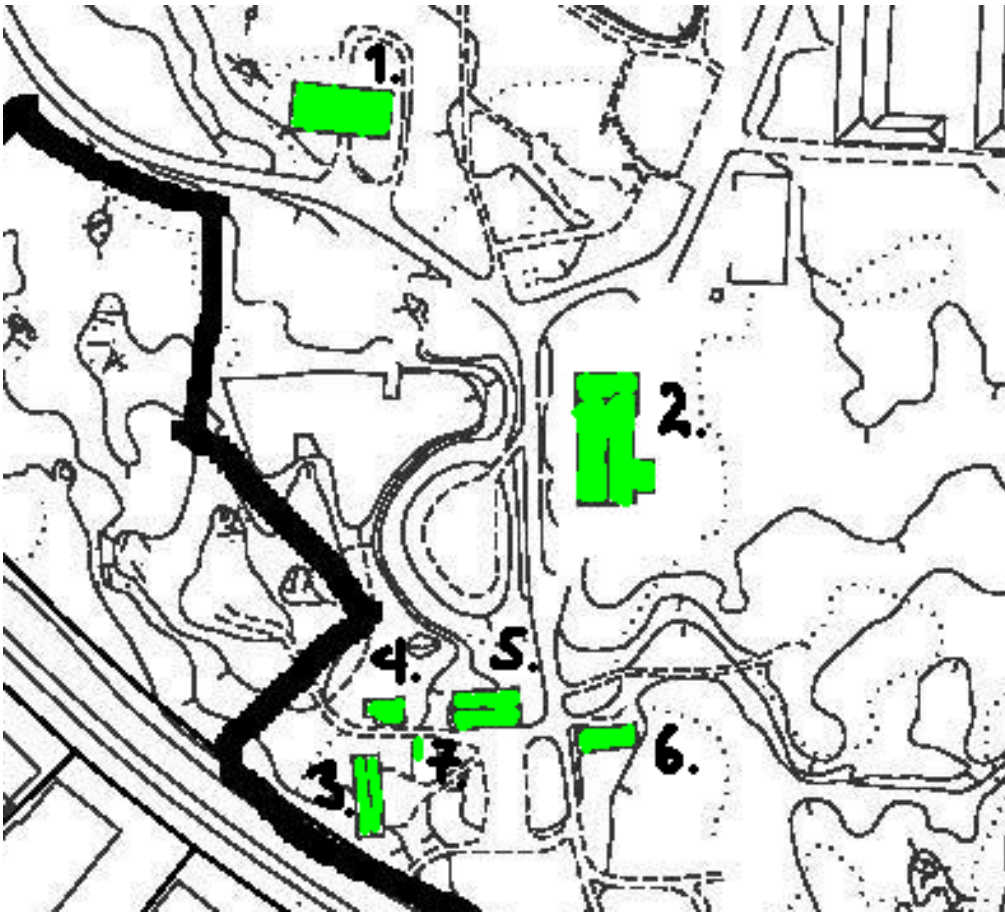
Alueen merkittävimpiä kulttuuri-historiallisia rakennuksia on vuonna 1820 rakennettu renkitupa, yksikerroksinen

entinen kasakkatalli. Tämä entinen tallirakennus siirrettiin alueelle ja siihen tehtiin 7 mielisairashuonetta, sauna ja pesutupa. Rakennus on taiteilija Eero Nelimarkan synnyinkoti. Eero Nelimarkka syntyi Klemetilän vaivaistalossa vuonna 1899. Nelimarkan isä oli ollut räätäli ja maallikkosaarnaaja (*Han fångade sydösterbottens själ*, Vasabladet, 22 juli 1995). Isä menetti omaisuutensa vararikossa ja juuri ennen nuorimman poikansa syntymää hän sairastui henkisesti ja perhe oli siitä syystä joutunut Klemetilän vaivaislaitokseen (*Nelimarkan töistä löytyy jatkuvasti uutta*, Ilkka 10.10.1991).

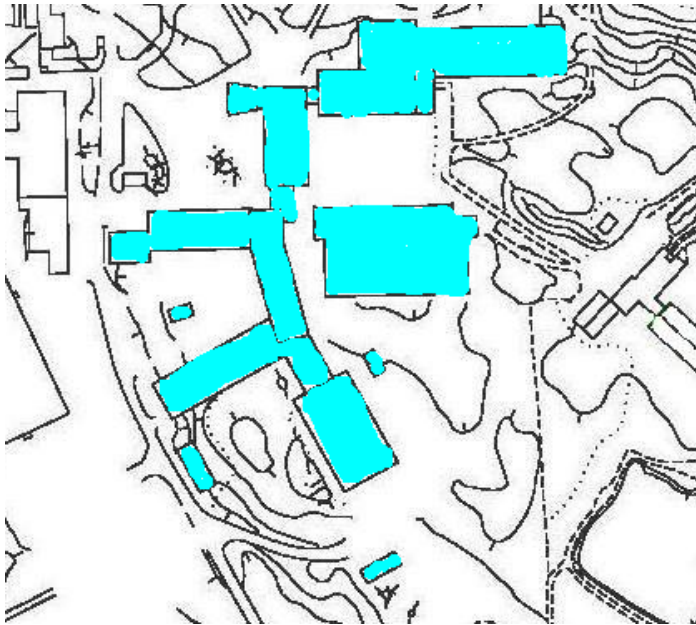
*Eero Neli-
markan
synnyin-
koti.*

Entisen fatikoolin säilyneet rakennukset ovat historiallisesti ja miljööarvoltaan arvokkaita ja ne tulisi merkitä asema-kaavaan suojeltaviksi. Alla käydään läpi alueen rakennukset yksitellen.

1. Entinen sikala on historiallisesti ja miljööarvoltaan merkittävä, rakennuksen säilyttämisen tai käytön kannalta tarpeelliset muutokset ovat sallittavia.
2. C-talo on historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja miljööarvoltaan merkittävä ja rakennuksen säilyttämisen tai käytön kannalta tarpeelliset muutokset ovat sallittavia.
3. Renkitupa on historiallisesti ja miljööarvoltaan merkittävä, rakennuksen historiallisen arvon lisää tosiasiassa, että se on taiteilija Eero Nelimarkan synnyinkoti. Rakennuksen betoniperustus on haljennut ja se tulisi pikimmiten poistaa tai korjata. Peiterimapaneeeli on vaurioitunut yhdestä kulmasta.
4. Luhtiaitta on historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja miljööarvoltaan arvokas, rakennus tulisi säilyttää ennallaan mutta rakennus tulisi pikimmiten nostaa koska se on pahasti vajonnut maahan.
5. Hiirelä. Kutsutaan myös vellikellorakennukseksi. Uuden kaupungin vanhimpia rakennuksia. Se on miljööarvoltaan, historiallisesti ja rakennushistoriallisesti arvokas. Rakennus on läpikäynyt muutoksia ja ennallistavat muutokset ovat suositeltavia ja kohteen säilyttämisen kannalta tarpeelliset muutokset ovat sallittavia.
6. Ulkorakennus. Miljööarvoltaan ja historiallisesti arvokas rakennus, joka on osa fatikoolin aluetta. Verrattain huonokuntoinen. Kohteen säilyttämisen tai käytön kannalta tarpeelliset muutokset ovat sallittavia.
7. Vanha kivikellari joka on miljööarvoltaan, historiallisesti ja rakennushistoriallisesti arvokas. Kellari tulisi säilyttää nykyisellään ja korjata.

3. VAASAN AMMATTIOPISTO

Vaasan ammattioppilaitoksen eri vaiheista kerrotaan Tuula Sissalan historiikissa: *50 kouluvuotta, Vaasan ammattioppilaitos 1945-1995*. Valtioneuvosto myönsi 3.8.1944 luvan Vaasan kaupungin suomenkielisen ammattioppilaitoksen perustamiseen. Poikien koulu sijoitettiin Kirkkopuistikko 1:n rakennuksiin ja tyttöjen koulu keskuskansakoulun tiloihin. (Sissala, s.1)

Koulun aloittaessa toimintansa kaupungin taholta luvattiin kymmenen vuoden sisällä oma

koulurakennus. 4.9.1951 kaupungin-valtuusto myönsi koulutalon alustavaan suunnitteluun miljoonan markan määrärahan. Uuden koulurakennuksen suunnittelijaksi tuli arkkitehti Olli Saijonmaa. Koululle määrätty alue oli siihen aikaan verrattain syrjässä kaupungin keskustasta ja Sepänkyläntiekin oli vain

huonokuntoinen kylätie. Tämä kaupungin alue on kuitenkin voinut tarjota hyvin tilaa nopeasti laajenevalle koululle. Joulukuun 17 päivänä 1951 Vaasan kaupunginvaltuusto myönsi 20 miljoonan markan määrärahan koulutalon rakentamiseen. Ensimmäiset rakennusosat olivat ns. poikien koulun L-siipi auditorioineen ja luokkahuoneineen. (Sissala, s. 8 ff)

Ammattioppilaitoksen ensimmäiset rakennukset. L-siipi.

L-siiven valmistuttua rakennettiin lisäsiipiä M, P, R, K ja T. Uusien tilojen valmistuttua on edelliset tilat saatu toisten käyttöön ja tämä on johtanut

jatkuvaan muuttoliikkeeseen. Suurimmaksi osaksi suunnittelutyön on tehnyt arkkitehtitoimisto Olli ja Eija Saijonmaa. (Sissala, s. 11)

Ammattiopiston rakennuksia yhdistää ulkonäöltään rapattu vaaleankeltainen tiilipinta sekä liuske kivillä peitetty perustus. Muita alueella vaikuttaneita suunnittelijoita ovat olleet mm I. Serenius, joka suunnitteli tuoreen puun varaston vuonna 1954. *Varasto on rakennustaiteellisesti mielenkiintoinen ja kohteen säilyttämisen tai käytön kannalta tarpeelliset muutokset ovat sallittavia.*

L - ja R – siivet on rakennettu 50-luvulla.

Ammattiopiston 50-luvun osat ovat rakennushistoriallisesti ja miljööarvoltaan merkittäviä. Kohteen tai alueen säilyttämisen tai käytön kannalta tarpeelliset muutokset ovat sallittavia. 50-luvun rakennukset kuten Sepänkyläntien puoleiset vanhat osat kuten L-siipi ja auditorio tulisi merkitä asemakaavaan rakennushistoriallisesti tai –taiteellisesti arvokkaiksi. Säilynyt 50-luvun sisustus, kuten kiinteät penkit, lattiat, käytävät ja ovet tulisi säilyttää. Erityisesti auditorio on säilynyt alkuperäisessä asussaan ja olisi säilyttämisen arvoinen – vaikkakin kohteen kannalta tarpeelliset muutokset olisi

sallittava. Esim. ikkunoitten korjaamisen yhteydessä tulisi säilyttää entinen muoto ja materiaali.

Puutyöpajan rakentaminen käynnistyi 1957 alussa. Puutyöpaja. Oikealla I. Sereniuksen suunnittelema tuoreen puun varasto vuodelta 1954.

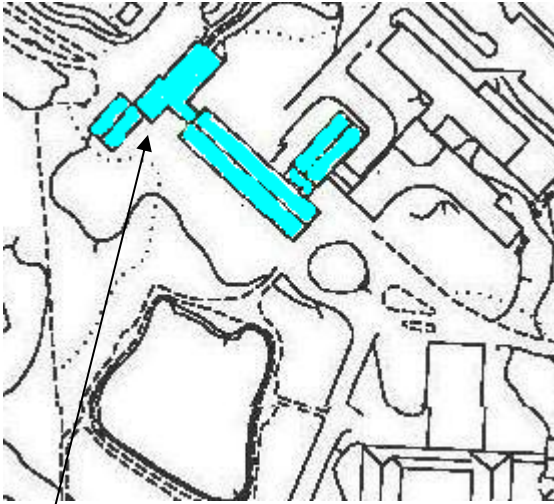
T-siipi.

Viimeinen valmistunut rakennusosa on levy- ja hitsaushalli, (F-siipi), jonka suunnitteli arkkitehtitoimisto Gerd Hytönen. Lopputarkastus tehtiin 2003.

Levy- ja hitsaushalli 2003.

4. VAASAN KAUPUNGINSAIRAALA

Lämpökeskus ja Berttala.

Vaasan kaupungin-valtuusto teki päätöksen uuden sairaskodin rakentamisesta vuonna 1956. Kunnalliskoti oli käynyt liian pieneksi eivätkä rakennukset täyttäneet tarvittavia vaatimuksia. Tilaa tehtiin Tammikaivon läheisyyteen Norrskoganin alueelle. Sairaalan suunnitteli Olli Saijonmaa, ammattioppilaitoksen rakennusten suunnittelija, ja se otettiin käyttöön elokuussa 1959. (Hietamäki, s.60- 61)

Lämpökeskus oli jo olemassa, koska se oli rakennettu vuonna 1953-54 lähinnä ammattiopistoa ja palolaitosta varten. Tähän yhteyteen oli rakennettu myös autotalli, asuntola Berttala ja kappeli. (Hietamäki, s. 60-61)

Lämpökeskus on edustava esimerkki 50-luvun arkkitehtuurista. Se on rakennushistoriallisesti arvokas. Kohteen säilyttämisen tai käytön kannalta tarpeelliset muutokset ovat sallittavia. Lämpökeskuksen vieressä olevat valurautaportaat tulisi säilyttää.

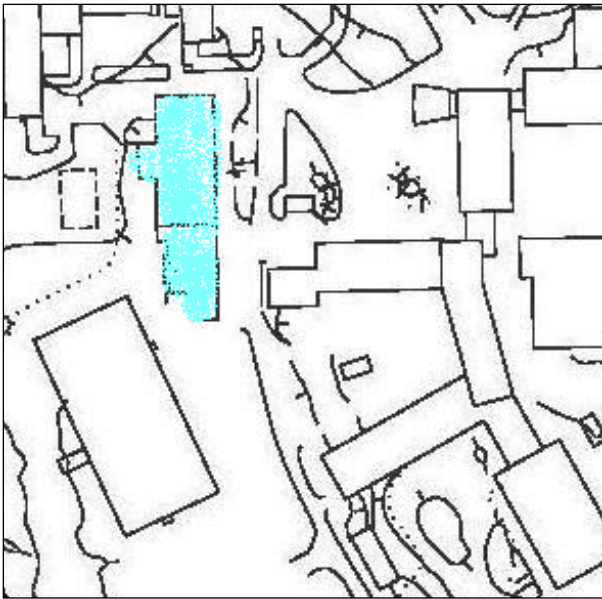

Lämpökeskus, autotalli, kappeli ja Berttala.

Kaupunginsairaalan julkisivu etelään. Taustalla näkyy ent. asuntola Berttala.

5. URHEILUHALLI

Urheiluhalli kutsutaan myös maapohjahalliksi ja sen on suunnitellut I. Serenius vuonna 1954. Hallin omistaa Vaasan kaupunki ja se korjattiin vuonna 2002. *Maapohjahalli on rakennushistoriallisesti merkittävä. Kohteen säilyttämisen tai käytön kannalta tarpeelliset muutokset sallittavia.*

6. PELASTUSLAITOS

Pohjanmaan pelastuslaitos sijaitsee Sepänkyläntien varrella, osoite on Sepänkyläntie 14. Ensimmäiset paloaseman rakennukset vihittiin käyttöön vuonna 1964. Rakennukset suunnitteli Suunnittelu Oy E. Niemelä, Oulu, vuonna 1960. Paloasemaa on laajennettu tarpeen mukaan. Väestönsuoja rakennettiin vuonna 1962. Rakennuksissa on ollut myös Pohjanmaan hätäkeskuksen tilat. Pohjanmaan hätäkeskus on sijainnut erillisessä viereisessä rakennuksessa vuodesta 2002 lähtien. Vuodesta 1989 Vaasan läänin Palontorjunta Liitto ry:llä on ollut konttorinsa pelastuslaitoksen rakennuksissa. Vaasan läänin palotorjunta Liitto ry:n nimi vaihtui Pohjanmaan Pelastusalan Liitto ry:ksi vuonna 1992 ja vuonna 2007 syntyi Suomen Pelastusalan keskusjärjestö (SPEK). Uusia muutoksia ovat olleet Pete-helikopterihallin rakentaminen vuonna 2003, Pete-hallin suunnitteli insinööritoimisto J. Österåker. Vuonna 1997 lisättiin pari autotallia rakennuksen länsipäähän.

Merkittäviä sisäisiä muutoksia ovat olleet kolmen asunnon muuttaminen konttoritiloiksi 1980-luvulla. Vielä 1980-luvulla konttorirakennuksessa oli kolme asuntoa missä mm palopäälliköt asuivat. Muutokset ovat olleet sisäisiä eikä rakennuksen ulkopuolta ole siinä yhteydessä juurikaan muutettu. Pohjanmaan pelastuslaitoksen pääsisäänkäyntiä on lasitettu.

Vasemmalla entinen asuinosa, nykyinen konttori.

Alussa Vaasan kaupungin palokunta sijaitsi Kaupungintalon ensimmäisessä kerroksessa. Vaasan palokunnan 30-vuotiskertomuksesta voimme lukea miten kaupungin vakinainen

palokunta sai alkunsa 1. tammikuuta vuonna 1909 ja kello 12 keskiyöllä. Palolaitoksen päällikkönä toimi Karl Arell, joka ennen tätä oli toiminut Hampurin ja Turun Palolaitoksilla. Palolaitos aloitti toimintansa seuraavalla miehistöllä: palomestari, letkumestari, konehoitaja, 12 miestä, 4 tornivahtia, 3 hevosta ja tarvittavat sammuttamisvälineet. Kolme vuotta myöhemmin miehistön lukumäärää nostettiin 19. Vuonna 1939 lukumäärä oli 21. Merkittäviä tapahtumia olivat kaupungin vesijohdon käyttöönotto vuonna 1915 sekä paloautojen hankkiminen hevosten sijalle. Ensimmäinen paloauto hankittiin vuonna 1925. Vuonna 1939 paloautojen lukumäärä oli kahdeksan ja sairausautojen kaksi. Palovarastoja on perustettu myös Kustaan kansakoululle ja Vaskiluotoon. Sammuttamistoissa ovat avustaneet mm Vaasan VPK, Vetokannaksen VPK sekä Sokeritehtaan oma palokunta. Myös Puuvillatehtaalla kiinnostus sammutustoimintaan on lisääntynyt, ja uskottiin, että sieltäkin tullaan saamaan apua perivihollista, *tulta*, vastaan. Vuonna 1909 asukkaiden määrä oli 16 361 henkilöä ja vuonna 1939 27 050 henkilöä. Talojen lukumäärä oli vuonna 1909 640 ja kolmekymmentä vuotta myöhemmin 1766. (*Vasa stads brandkår trettio år den 1/1 1939*, Vaasan kaupungin keskusarkisto)

*Esimerkki
Palomestari Arellin
saamista
palokalusto-
mainoksista.
Ludwigsbergin
Werkstads-
aktiebolagin
palosammutus-
vaunu, Tukholma.
Saapuneet kirjeet,
Vaasan palolaitos,
Vaasan
keskusarkisto.*

Palolaitoksen vuosikertomuksista voimme lukea palolaitoksen tärkeimmistä tapahtumista. Näihin vuosikertomuksiin voi tutustua kaupungin keskusarkistossa. Vuonna 1916 kerrotaan mm, miten palolaitos olisi halunnut saada myös poliisin tilat kaupungintalolla käyttöönsä, mutta kaupunginvaltuusto näki, että palolaitoksella oli tarvittavat tilat kaupungintalon pohjakerroksessa. Suurempia muutoksia palolaitoksen toiminnassa olivat mm, autojen käyttö hevosten sijalla. Vuonna 1927 palolaitoksella oli kaksi paloautoa, kolmatta oltiin hankkimassa. Vuonna 1931 viimeinen hevonen myytiin teurastettavaksi.

Vuonna 1930 terveyshoitolautakunta sai uudet tilat hallintotalosta mikä mahdollisti pääpaloaseman laajentamisen. Miehistöllä oli nyt kohtuullisen hyvät asuntilat ja tilaa oli tyydyttävästi. Tämä vaikutti edullisesti miehistön terveydentilaan ja viihtymiseen, voimme lukea vuoden 1931 vuosikertomuksesta. Vuonna 1935 todetaan, että toiminta-alue on laajentunut huomattavasti esikaupunkialueitten kaupunkiin liittymisen vuoksi.

Nykyinen Pohjanmaan pelastuslaitos, kuvattu Sepänkylänkadun puolelta.

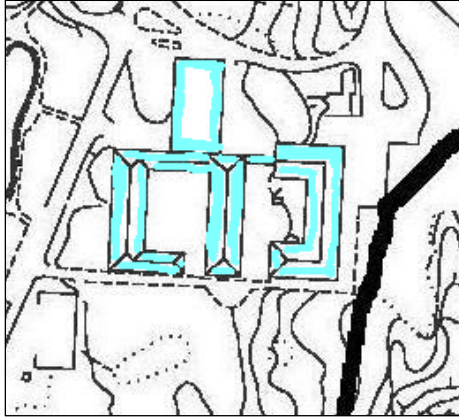
Vuonna 1939 on sota-aika ja palokuntaa on hälytetty yksitoista kertaa sammuttamaan ”venäläisten kyyhkysten” aiheuttamia tulipaloja, ja rintamalle on lähetetty palokalustoa.

Vuonna 1954 todetaan, että palokunnan tilat kaupungintalossa ovat liian pienet ja uusi paloasema olisi rakennettava kiireellisessä järjestyksessä. Vuonna 1957 kaupunginhallitus ilmoittaa, että valtuusto oli päättänyt hyväksyä paloaseman rakennusohjelman. Uusi palolaitosrakennus vihittiin käyttöön vuonna 1964.

Yllä olevassa kuvassa näkyy helikopterihalli oikealla, halli valmistui 2003.

Pelastuslaitoksen alueella sijaitsee myös Vaasan kaupungin puhelinkeskusrakennus. Rakennus on pystytetty 1975 ja se on nykyään vuokrattu yksityiselle.

7. TAMMIKARTANO

Kirjassa *Kunnallisarkkitehtuuria Vaasa 1965 – 1985* *Vasa kommunalarkitektur*, katso yllä, kerrotaan myös Tammikartanon rakennuksista. Niiden suunnittelijana toimi arkkitehtitoimisto Olli ja Eija Saijonmaa.

Tammikartano valmistui vuonna 1966. Rakennusta laajennettiin vuonna 1981 ja laajennuksen suunnitteli kaupungin arkkitehtiosasto rak.arkk.Eeli Marttusen johdolla. Rakennuksissa käytetty punatiili sulautuu mäntyvaltaisen ja luonnonläheisen tontin hyvin hoidettuun muuhun kasvillisuuteen.

(Kunnallisarkkitehtuuria, s. 22)

Vihkiäiset pidettiin 4. lokakuuta 1966.

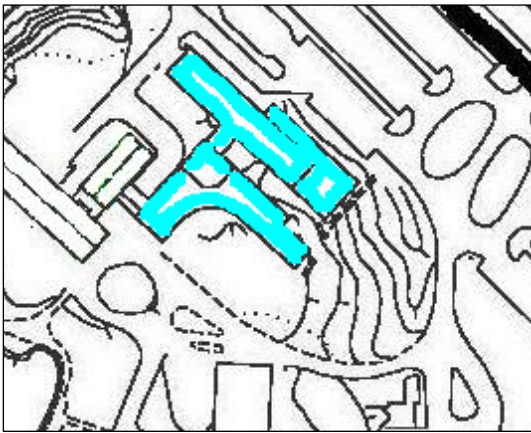
Uusi rakennus oli U:n muotoinen ja sisälsi nelikerroksisen osan sekä yksikerroksiset siipiosat.

Rakennukset sopivat hyvin ympäristöön.

Lisärakennus vuodelta 1981.

8. PÄÄTERVEYSASEMA

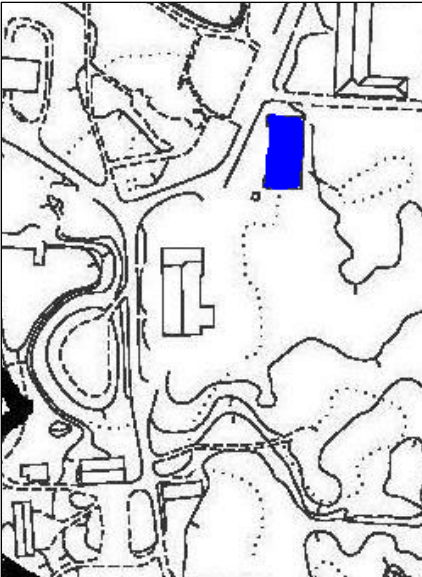
Pääterveysaseman on suunnitellut arkkitehtitoimisto Veli ja Jaakko Paatela vuonna 1985. Loppukatselmus pidettiin vuonna 1987.

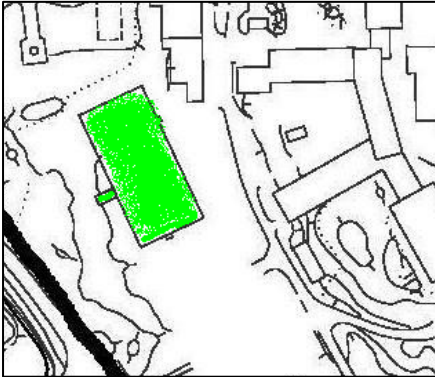

9. KLEMETTILÄN PÄIVÄKOTI

Rakennus valmistui vuonna 1976, ja sen suunnitteli arkkitehtitoimisto Bonns & Bergström.

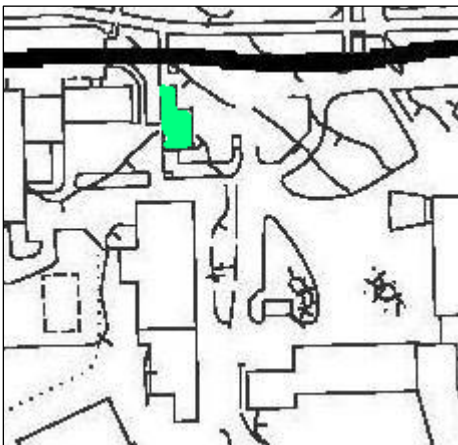
10. MUUT RAKENNUKSET

Alueen muita rakennuksia on mm kuplahalli. Kuplahallia kutsutaan myös kiistohalliksi. Halli on Vaasan Kiisto oy:n omistuksessa. Kuplahallin on suunnitellut Kolkolan Erikoiskato oy Engineering, M Orpana vuonna 1992.

Tontin uusimpia rakennuksia ovat Pohjanmaan hätäkeskuksen rakennukset vuodelta 2002.

Lähteet ja kirjallisuus

Lehtiartikkelit ja kirjallisuus

Från Clemetsöhem till "Pättis" Gerby, Släkten Clemetsöhem, Tampere 2007. [Utg.] Kalle Simelius.

"Gamla boplatser i Clemetsö fredas?", Clemetsöbladet: språkrör för släktföreningen Clemetsöhem, Nr 1, Mars 1965

Asko Halme & Jussi Hallasmaa, *Kunnallisarkkitehtuuria, Vaasa 1965 – 1985, Kommunalarkitektur*, Vaasa 1986

"Han fångade sydösterbottens själ", Vasabladet, 22 juli 1995

Bertta Hietamäki, *"Vaasan kulttuuriperinnettä fatikoolikin"*, Pohjalainen 24.11.2003

Bertta Hietamäki, *Vaivaistalosta Tammikartanoon, Från fattiggården till Dammbrunnsgården 1886 – 2004*, Vaasan kaupunkisuunnitteluvirasto 2007

Pekka Hirvonen, *Kohti kansalaisyhteiskuntaa, Hallinto politiikka – kulttuuri – vapaa-aika, Vaasan historia IV, 1852-1917*, Vaasa 2006

Matti Räsänen [toim.], *Kulosaari-Brändö, Huvilakiinteistöt ja niiden omistajat – Villafastigheterna och deras ägare*, 2004

"Nelimarkan töistä löytyy jatkuvasti uutta, Maisemienkin arvo jo nähdään", Ilkka 10.10.1991

Tuula Sissala, *50 kouluvuotta Vaasan ammattioppilaitos 1945 – 1995*, Vaasa 1995

Släkten Clemetsöhem 1722 – 1860, Vasa 1963, Ab Vasabladets tryckeri

Kaarlo Viljanen & Hannu Vuolteenaho, *Vaasan kaupungin rakennusperinneselvitys*, Vaasan kaupunkisuunnitteluvirasto, Vaasa 1986

Muut lähteet

Aloite ”Fatikoolin”, Klemetsön museoalueen, saneeraamista ja käyttösuunnitelman laatimista museoalueelle. Vaasan kaupunki/Kaupunginhallitus, Saap. 29/1/2008, Ryhmä 465.933/ KD 68/2008

Fatikoolin käyttömahdollisuuksien kartoitus, Työryhmän raportti 18.11.2005

Kartta, E. Höjer, 1736, Klemetilän kylän metsää ja peltomaita. Kopio. Pohjanmaan maanmittaustoimisto

Kartta, Kalmberg Gustaf, 1856, Pohjanmaan maanmittaustoimisto.

Kartta Klemetilän kylän omistamista maista. A.F. Berger, 1855, Vaasan maakunta-arkisto

Kartta, Vaasan kaupunkisuunnitteluvirasto

Kunnalliskodin vuosikertomukset, Vaasan kaupungin keskusarkisto

O. Leineberg, Om Vasa kommunalhem: Forntid, nutid och framtid. Moniste 11.1.1950, Vaasan kaupungin keskusarkisto, Vasaensis

http://www.mantsalaseura.fi/Kotiseutupolut_net.pdf, *Mäntsälän kotiseutupolut, Kirkonkylä 2: Keskellä keskustaa, Keskustan kotiseutupolun kohteet, 29. Seurojen talo*

Palolaitoksen vuosikertomuksia ja saapuneet kirjeet, Vaasan kaupungin keskusarkisto

Piirustuksia, tontti 4:30:7, Vaasan rakennusvalvontavirasto

Pohjanmaan museon inventointi vuonna 1995, Pohjanmaan museo

Valokuvia, Pohjanmaan museo

Vasa stads brandkår trettio år den 1/1 1939, Vaasan kaupungin keskusarkisto